

Sosyal Politika Açısından Türkiye’de Ev İşçiliği

Funda ÜSTEK

Oxford Üniversitesi- Sosyoloji Bölümü

BDP İstanbul milletvekili Sebahat Tuncel Mayıs 2012’de ev işçilerinin sorunlarının araştırılması ve bu sorunlara yasal çözümler getirilmesi için meclise bir soru önergesi sunmuştu¹. Bunu takiben, Ekim 2012’de AKP Kadın Kolları “Ev Hizmetlerinde Çalışan Kadınların Çalışma Şartlarının İyileştirilmesi ve Sosyal Model Arayışı” adlı bir çalıştay raporunu hükümete sundu². HDP milletvekili Levent Tüzel de cam silerken 4. kattan düşerek hayatını kaybeden ev işçisi Rukiye Şimşek ile ilgili Aralık 2013’te Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik’in yanıtlaması için meclise bir soru önergesi verdi³. Her ne kadar bakanlık önergeye verdiği yanıtta sorumluluğu ev işçisi çalıştıranlara yüklediyse de, ev işçileri bu soru önergeleri sonucunda meclis gündemine girmiş oldu. Akabinde medyada yeralan ev işçilerini tespit etmeye yönelik ev baskınları, ev işçilerinin yasal statülerinin düzenlenmesi için yakın zamanda bir yasa yapım sürecine girileceğinin bir habercisi niteliğindedir. Kamuoyunda “Torba Yasa” olarak bilinen, “İş Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması ile Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılmasına Dair Kanun Tasarısı” 2014’te TBMM’de görüşülmeye başlandı. Fakat Ağustos ayında meclisin tatile girmesiyle beraber görüşmeler yarıda kaldı ve tatil dönüşü tasarı yeniden görüşülmeye başlanacağı için, henüz ev işçilerinin statüsünde bir değişiklik meydana gelmedi.

Bu yazı Türkiye’de ev işçisi kadınların sosyal politika açısından müphem durumunu tartışmaktadır. Ev işçileri, ilgili kanunlarda “istisna” ve “hariç” kategorilerinde yer almakta, işçi sayılmamaktadır. Bunun bir yansıması olarak, 2012’ye kadar yaşanan ev işi kazaları Kamu Davası olarak görülmüş, iş müfettişleri tarafından değerlendirilmeye dahi alınmamıştır. Türkiye’de ev işçiliğinin yasal durumuyla toplumsal cinsiyet rolleri arasında güçlü bir bağlantı olduğunu söylemek yanlış olmaz. Genel olarak ev işinin üretken olmayan (maddi çıkar sağlamayan) bir “kadın işi” olarak görülmesi, ev işinin toplum nezdinde değersiz görülmesini beraberinde getirmekte, bu işleri yapan kadınlar üretken duruma geçtiklerinde dahi emekleri toplumsal cinsiyet rollerinin bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Ev hizmetlerinin özel hanelerde yapılması da sosyal politika nezdinde bir ikililik yaratmaktadır: ev işçisi, ev kadını mıdır, yoksa işçi midir? AKP rejiminin toplumsal cinsiyet yanlı tutumu hesaba katıldığı zaman, ev işinin kadın işi sayılmasının devletin bu iş kolunu “özel bir alan” adledmesinde ve genel olarak diğer iş kollarından farklı tutmasında etkili olduğu söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında, Türkiye’de ev işçilerinin yasal durumu üç tema üzerinden inelenebilir: belirsizlik ikililik ve cinsiyetçilik.

Yazıya toplumsal cinsiyet, sosyal devletler ve ev işçiliği konusunda dünya yazınına inceleyerek başlayacağım. Daha sonra, Türkiye’de ev işçiliği üzerine yapılmış akademik araştırmaları değerlendireceğim. Bu bilgiler ışığında yazının ana bölümünde Türkiye’de yasalarda ve sosyal politika uygulamalarında ev işçilerinin durumunu inceleyeceğim. Sonuç bölümünde Türkiye’de ev işçilerinin yasal durumunun okuması üzerinden Türkiye’deki sosyal devlet yapısı arasındaki ilişkiyi tartışacağım.

¹ <http://www.sebahattuncel.net/yasama-faaliyetleri/arastirma-onergeleri/ev-iscilerinin-sorunlarinin-arastirilmesi-icin-onerge-04-05-2012/> Son erişim tarihi 25.05.2014.

² <http://www.akparti.org.tr/upload/documents/ev-hizmetleri-calistayi.doc> Son erişim tarihi 14.07.2014.

³ <http://www.sendika.org/2014/07/ev-iscilerinden-bakanlik-degil-isverenleri-sorumlu/> Son erişim tarihi 25.08.2014.

Toplumsal Cinsiyet, Sosyal Devletler ve Ev İşçiliği

Uluslararası Çalışma Örgütü'ne (ILO) (2011) göre ev işçiliği, evin belirli bir üyesi veya tüm fertleri için, para karşılığı evde yapılan tüm işleri kapsar⁴. Buna temizlik, ütü, yemek yapma, bulaşık yıkama, bahçe bakımı, evin güvenliğini sağlama, çocuk, hasta ve özürli bakımı ve de ailenin özel şoförlüğünü yapmak dahil edilmiştir. Yine aynı tanıma göre ev işçisi, bu işleri tam zamanlı ya da yarı zamanlı olarak yapan, bir ya da birden fazla işveren için çalışan, ülke vatandaşı olan ya da olmayan, evde işverenle birlikte yaşayan ya da başka bir hanede ikamet eden kişiler olarak tanımlanmıştır.

Ev işçiliği kadınlar için dünyanın en eski mesleklerinden biri olarak düşünülebilir, zira kölelik, sömürgeci dönem ve diğer tüm mülk sahibine ücretli ya da ücretsiz hizmetin sınıf ilişkilerinin bir parçası olduğu toplumlarda kadınların büyük oranda istihdam edildiği bir iş kolu olagelmıştır (Dudden, 1983; Kerber, 1988; Meldrum, 2000; Fauve, 2004). Fakat önceleri yalnızca ayrıcalıklı bir zümrenin sahip olabildiği bu özel hizmet, geçtiğimiz yarım asırda orta ve üst sınıf kadınların iş piyasasına artan katılımı ve bu kadınların çalışmaları sonucunda açılan "bakım boşluğu" (*care gap*) sebebiyle, gittikçe daha geniş kesimlerin talep ettiği bir iş kolu haline geldi (Bonoli, 2005). Bu talebin artmasındaki en önemli etkenlerden biri olarak, kadınların iş-aile dengesini kurabilmelerini sağlayacak, çocuk, yaşlı ve hasta bakımıyla ilgili sosyal politika adımlarının atılmasında devletlerin kadınların çalışma hayatına katılma hızını yakalayamamış olmaları gösterilebilir (Lewis, 2002). Bunun sebebi ise, kadınlar iş hayatına katılmış olsalar bile, ev işinin, hem politika yapıcılar, hem de aile içindeki kadın-erkek ilişkisi bakımından hala bir kadın işi olarak görülmesidir.

Ev işinin çoğunlukla kadınlar için, özel hanelerde yine kadınlar tarafından yapılan bir iş olması ev işi ve işçileri konusunda veri toplamayı güçleştirmektedir. İş gücü araştırmalarında ev işinin tanımı ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği gibi, bazı ülkelerde (örneğin Türkiye, bkz. Erdoğan ve Toksöz, 2013) ev işi farklı bir iş kolu olarak dahi sayılmamaktadır (ILO, 2009: 6). Aynı zamanda ev işinin dünyanın birçok ülkesinde halen kayıtdışı bir iş olması, ev işini talep edenlerin ve yapanların da işi saklamalarına ya da yaptıkları işi daha az bildirmelerine yol açmaktadır (ILO, 2009). Halihazırda yapılan istatistiki çıkarımların büyük ihtimalle dünyadaki ev işçilerinin ancak küçük bir kısmını temsil etmesine rağmen, ILO dünyada en az 53 milyon kadın ve erkek işçinin ev işinde çalıştığını tahmin etmektedir. Bu sayının büyük çoğunluğununsa (yüzde 83) kadınlar oluşturmaktadır. Bu rakamlara göre, dünyada her 13 kadından biri ev işinde çalışmaktadır (ILO, 2010: 20).

Sosyal devletlerin temelinde toplumdaki eşitsizlikleri iyileştirmek fikri yatar (Orloff, 1996). Geçtiğimiz yüzyılda ortaya çıkan sosyal devlet anlayışı hem bilinen sosyal risklere karşı (sakatlık, hastalık, emeklilik, işsizlik, yoksulluk) hem de değişen dünyanın yol açtığı yeni risklere karşı (aile-iş dengesi, bakım boşluğu, (*care gap*) nüfusun yaşlanması, yalnız ebeveynlik, eğitim seviyesinin düşüklüğü, sosyal güvenlik kapsamında olmama) bireyleri korumayı hedefler (Bonoli, 2005). Ev işçiliği bu bilinen ve yeni riskler arasında toplumların devamını sağlamaları açısından çok önemli olsa da, ev işinin sosyal devletler tarafından bir politika alanı olarak görülmesi oldukça yeni bir olgudur.

Esping-Andersen'in (1990) ünlü "*Kapitalizmin Üç Dünyası*" adlı çalışması sosyal devletleri "emeği meta olmaktan çıkarma" (*decommodification*) indeksine göre, yani piyasadan bağımsız olarak

---

⁴ http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C189 Son erişim tarihi 22.07.2014.

devletin bireye hangi konularda ve ne nitelikte yardım edeceğine göre sınıflar. Fakat bu indekse göre ev dışında çalışan ve düzenli bir geliri olan erkekler işleri üzerinden sosyal haklara sahipken, ev içinde çalışan kadınların sosyal haklara erişimi ancak erkeklere bağımlılıkları üzerinden (eş ya da çocuk olarak) tanımlanmaktadır. Bu karşılaştırmada kadınların ev içi emeği, erkeklerin piyasadaki emeklerinden daha değersiz sayıldığı ve dolayısıyla toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yeniden ürettiği için Esping-Andersen feminist araştırmacılar tarafından sıkça eleştirilmiştir (bkz. Lewis, 1993; Orloff, 1996; Daly, 2000). Bu bağlamda Jane Lewis'in (1992) önerdiği sosyal devletleri "aile reisi"nin erkek egemenliğine göre sınıflandırma modeli (*male breadwinner model*) sosyal devletlerin toplumsal cinsiyet rollerini nasıl sosyal politikalarına eklediğini ve yapılan politikalar sonucunda bu rolleri nasıl dönüştürdüğünü inceler. Lewis'in modeline göre ülkeler 1) erkek aile reisi anlayışının baskın olduğu, 2) erkek aile reisi anlayışının değişmekte olduğu ve 3) erkek aile reisinin etkisinin azalmakta olduğu sosyal devletler olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Bu üç kategori erkekler ve kadınlar arasında ev işinin paylaşımına göre ve ev işine verilen değere göre sıralanmıştır.

Erkek aile reisi anlayışının baskın olduğu İrlanda ve İngiltere gibi ülkelerde kadınlar ailede ikincil kazanan kişiler olarak görülmekte, genel olarak yarızamanlı ve düşük statülü işlerde çalışmaktadır. Doğum, bebek bakımı ve çocuk bakımı izinleri oldukça kısıtlı olmakla beraber yalnızca kadınlara sunulmaktadır. Lewis bu konudan bahsetmemiş olsa da, Türkiye'nin de erkek aile reisi anlayışının baskın olduğu bir sosyal devlet yapısına sahip olduğu söylenebilir. Sağlık ve emeklilik gibi sosyal haklardan yararlanmak formel olarak istihdam edilen ve prim ödeyen kişilere mahsustur; fakat kadınların formel sektörde yer alma oranları erkeklerin yarısından da azdır (sırasıyla yüzde 26.5 ve yüzde 55) (TÜİK, 2014). Kadınlara eşleri ve babaları üzerinden sağlık haklarına erişim olanağı tanınmıştır⁵. Ayrıca doğum izni, süt izni, çocuk yardımları, bakıma muhtaç çocukları olanlar için maddi yardımlar ve erken emeklilik olanakları, eşi ya da babası ölmüş "kimsesiz" kadınlar için maddi yardımlar sadece kadınlara sunulmuştur. Bu yardımların sadece kadınlara yapılması kadınların erkeklere olan bağımlılıklarını yeniden üretmekte ve kadınları toplumsal olarak işçi değil, bakım rolleri üzerinden konumlandırmaktadır. Kadınların bakım rolleri üzerinden konumlandırılmalarının başka örnekleri de mevcuttur. İşyerlerinin kreş açma yükümlülükleri de kadın çalışan sayısı üzerinden belirlenmiş ve bu yolla erkek çalışanların çocuk bakımı konusunda sorumluluğu olmadığı ima edilmiştir. Bunun yanısıra kreş olanakları sınırlı ve oldukça pahalıdır. Bu durum yoksul kadınların istihdamdan çekilip bakım işleriyle meşgul olmalarına sebep olmaktadır.

Erkek aile reisi anlayışının değişmekte olduğu ülkeler arasında, tarihsel olarak kadınların istihdama katılımının yaygın olduğu Fransa örneği incelenmiştir. Fransa'da aile yanlısı politikalar oldukça yaygındır. Örneğin kadınlara çocuk sahibi olmaları için hem mali yardım, hem de izin olanakları sağlanmaktadır. Bir anlamda kadınlar "hem işçi, hem anne" olarak görülmektedirler. Fakat çocuklarla ilgili tüm yardımların annelere yapılıyor olması (doğum izni, çocuk yardımları, yaşlı bakım yardımları gibi), kadınların patriyarkal ilişkilerden tam olarak bağımsızlaşamamasını beraberinde getirmektedir.

Üçüncü grupta erkek aile reisi anlayışının zayıf olduğu bir ülke olarak İsveç incelenmiştir. İsveç'te iş de, bakım da her iki cinsiyetin görevi ve sorumluluğu olarak görülmekte ve sosyal politikalar da bunu

---

⁵ 2008 yılında erkek aile bireylerinin de (eşler, babalar dahil) kadınlar üzerinden sağlık yardımlarından yararlanabilmeleri yasalaştırıldı. Fakat kız evlatlar için evlenene veya işe girene kadar anne/babalarının sağlık sigortalarından yararlanma hakkı sağlanırken, bu hak erkek evlatlar için 18 yaşını doldurana kadar geçerlidir (ÇSGB, 2013). Bu ayrımın kadınların aileye bağımlılığını devam ettirdiğini savunmak yanlış olmayacaktır.

yansıtmaktadır. Kadınlar ve erkekler doğum iznini paylaşabilmekte, bakım için gerekli gördükleri takdirde iş yüklerini ortaklaşa alacakları kararlar dahilinde azaltabilmektedirler.

Lewis'in aile modeli üç sosyal devlet tipolojisini ücretsiz ev içi emeğin toplumsal cinsiyet rollerine göre inceliyor olsa da, ücretli ev içi emeğe değinmemektedir. Bridget Anderson (2000) Avrupa'da göçmen ev işçiliğini incelediği araştırmasında ev işçiliğinin bu arada kalmış durumuna dikkat çeker. Anderson, feminist teorinin ev işini ataerkil toplumsal cinsiyet rolleri açısından kadın emeğini görünmez yapan bir unsur olduğunu belirtirken, ücretli ev işinin genellikle kayıtdışı ve görünmez bir "kadın işi" olarak piyasaya aktarılmasını sorgulamadığını öne sürer. Anderson'a göre, ev işinin yalnızca para karşılığı yapıyor olması, ev işinin kadınların toplumsal cinsiyet rolü olarak görülmeğe çıkıp diğer işlerle aynı statüye kavuşması için yeterli olmamıştır. Zira ev işini yapanlar ve talep edenler kadınlardır ve ev işinin yapıldığı yer yine kadınların konumlandırıldığı "özel" alanlar, yani evlerdir. Aynı zamanda toplumsal cinsiyete ek olarak ev işçiliği işveren ve işçi arasındaki sınıf, ırk, kültür gibi asimetrik ayrımlar üzerinden işlemekte ve politika yapımı sürecinde bu ayrımların da etkisiyle bir öncelik olmaktan çıkmaktadır (bkz. Anthias ve Lazaridis, 2000; Ehrenreich ve Hochschild, 2003).

Anderson'un getirdiği eleştiri, ev işçileriyle ilgili yapılan sosyal politikaların incelenmesinde daha da önem kazanmaktadır. ILO "Ev İşçileri Sözleşmesi" olarak bilinen, ev işçilerine insanca yaşam hakkı sunulması için yapılması gereken yasal düzenlemelerin çatısını oluşturan C189, yalnızca üç sene önce, 2011 yılında yapılmıştır. Üstelik ülkelerin sözleşmeye gösterdikleri ilgi de oldukça sınırlı olmuştur. Dünya'da C189'u imzalayan sadece on dört ülke bulunmaktadır⁶ ve bu ülkelerden yalnız sekiz tanesi sözleşmeyi aktif olarak uygulamaya koymuştur⁷. Ev işçilerinin yasal ve sosyal haklar bakımından diğer işçilerle aynı işçi statüsünde kabul edildiği ülke sayısı da oldukça azdır. Örneğin, Batı Avrupa'da ve İskandinav ülkelerinde ev işçilerinin iş koşulları özel iş yasaları tarafından düzenlenirken, yalnızca Fransa ve İtalya'da ev işçilerinin toplu sözleşme yapma hakları vardır. Latin Amerika ve Afrika ülkelerinin çoğunluğu da ev işçilerinin iş koşullarını iş yasasına ek özel kanunlarla düzenlemektedirler. Asya'da göçmen ev işçisi gönderen ülkelere (Endonezya, Singapur, Tayvan, gibi) ev işçileriyle ilgili yasa düzenlemelerini ev işçisi gönderdikleri ülkelere karşılıklı olarak yapmaktadırlar (ILO, 2011). ILO'nun tahminlerine göre, dünyadaki ev işçilerinin en fazla yüzde 10'u diğer işçilerle aynı hak ve statüye sahiptir, bunun yanı sıra ev işçilerinin en az yüzde 30'u tamamen güvencesiz koşullarda; iş güvenliği, sağlık, emeklilik gibi haklardan yoksun olarak çalışmaktadır. Tahmin edilebileceği üzere, gelişmiş ülkelere gidildikçe güvencesizlik istatistikleri daha da artış göstermektedir. Örneğin Filipinler, Malezya, Sri Lanka ve Tayland gibi ülkelerde kayıtdışılık oranı yüzde 60'lara çıkmaktadır. Bangladeş, Çin ve Hindistan gibi kayıtdışı ekonominin oldukça büyük olduğu bilinen ülkelereyse bu oranın yüzde 80'lere varabileceği tahmin edilmektedir (ILO, 2011). Türkiye'de de ev işi oldukça güvencesiz koşullarda yapılmaktadır. Erdoğan ve Toksöz (2013), Türkiye'deki ev işçilerinin yüzde 97'sinin kayıtdışı olarak çalıştığını tahmin etmektedir (s.27).

Ev işi için güvencesizlik diğer kayıtdışılığın yaygın olduğu sektörlere göre (tekstil, ev aksesuarları, işportacılık, vb.) farklı riskler taşımaktadır. Bunun en önemli sebebi, ev işinin tamamıyla görünmez bir iş alanı olmasıdır. Ev işi belirli bir iş yerinde değil, işverenlerin evlerinde; başka işçilerin de olduğu bir

---

⁶ Sözleşmeyi imzalayan ülkeler imzalama sırasına göre şöyledir: Uruguay (2012), Filipinler (2012), Mauritius Adası (2012), Nikaragua (2013), İtalya (2013), Bolivya (2013), Paraguay (2013), Güney Afrika (2013), Guyana (2013), Almanya (2013), Ekvador (2013), Kosta Rika (2014), Arjantin (2014), Kolombiya (2014).

⁷ Sözleşmeyi uygulamaya koyan ülkeler Uruguay, Güney Afrika, Filipinler, Paraguay, Nikaragua, Mauritius Adası, İtalya ve Bolivya'dır.

ortamda değil, kapalı kapılar ardında işçilerin tek başlarına yaptıkları bir iştir. Bunun sonucu olarak iş kazası, taciz, tecavüz, şiddet, kötü muamele gibi riskler karşısında işçiler korunmasız kalmakta, gerektiğinde dahi iş akidlerini kanıtlayamamaktadırlar (Anderson, 1997; Abu-Habib, 1998; Yeoh ve Huang, 2009). Özellikle göçmen ev işçilerinin pasaportlarına el konulup fiziksel hareket olanaklarının kısıtlanması, fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kalmaları, ücretsiz veya çok düşük ücretlerle kötü koşullarda çalıştırılmaları gibi bulgular, kayıtdışı ev işçiliğinin “modern kölelik” olarak adlandırılmasına sebep olmuştur (Zarembka, 2003; Jureidni ve Moukarbel, 2004; Schwenken, 2005).

Lewis’in teorik çerçevesi her ne kadar ücretli ev işini incelemese de, toplumsal cinsiyet rollerinin politika yapım sürecine etkilerini ve bu sosyal politikalar üzerinden toplumsal cinsiyetin nasıl şekillendiğini göstermesi açısından oldukça önemlidir. Bu açıdan bakıldığında, Lewis’in çerçevesi dahilinde erkek aile reisinin baskın olduğu sosyal devlet anlayışı ile ücretli ev işi için üretilen sosyal politikalar arasında bir bağlantı öngörülebilir. Buna göre, erkek aile reisi anlayışının baskın olduğu ülkelerde ev işi halen kadınların toplumsal cinsiyet rollerinin bir gerekliliği olarak görüleceği için yapılan politikaların da toplumsal cinsiyet rollerinin devamını sağlayacak nitelikte olacağı ve ev işçilerini diğer işçilerle eş statüde tutmayacağı savunulabilir.

Türkiye’de Ev İşçiliği Çalışmaları

Ev işçiliği Osmanlılardan bu yana süregelen (Özbay, 2012), fakat özellikle 1950’lerden sonra kentleşmeyle birlikte oldukça yaygınlaşmış bir iş alanı olmasına rağmen (Kalaycıoğlu ve Rittersberger-Tılıç, 2001), Türkiye’de ev işçiliği konusunda yapılmış akademik çalışmaların sayısı nispeten azdır. Bu çalışmaların ortak bulgusu olarak ev işçiliğinin toplumsal cinsiyet rolleri, sınıfsal eşitsizlikler ve güvencesizlikle örülü bir istihdam alanı olması gösterilebilir.

Ev işleri ücret karşılığı ya da ücretsiz olarak yapılmasından bağımsız olarak “kadın işi” olarak görülmektedir. Ev işini talep eden ve arz edenlerin genel olarak kadınlar olması bu önyargıyı yeniden üretmektedir. Orta ve üst sınıfların “bakım boşluğunu” (*care gap*) genellikle eğitim seviyesi düşük yoksul kadınlar doldurmaktadır (Kalaycıoğlu ve Rittersberger-Tılıç, 2001; Özyeğin, 2001; Suğur vd., 2008; Fidan ve Çağlar-Özdemir, 2011). Bunun sonucu olarak, bakım işleri bir kadın alanı olarak kalmaya devam etmekte, ev işinin “kadın işi” olmasına dair toplumsal cinsiyet rolleri sorgulanmamaktadır.

Ev işçileri üzerine yapılan araştırmalar işveren ve işçi kadınlar arasında kurulan “abla-kardeş-vari” ilişkilere dikkat çeker (Kalaycıoğlu ve Rittersberger-Tılıç, 2001; Özyeğin, 2001; Bora, 2005). Ev işçileri için işveren zor durumda kalındığında maddi yardım istenilebilecek ya da akıl danışılacak bir “büyük” olarak görülürken, işveren kadınlar için de ev işçileri kendi sınıfsal konumlarını pekiştirebilecekleri bir ortam sağlar. Bu ilişkiler, bir yandan diğer iş kollarında az rastlanan farklı sınıflar arasında ilişkiler kurmayı mümkün kılarken, bir yandan da sınıfsal eşitsizlikleri derinleştirir. Ev işçisi eğitimsiz, yoksul, kentleşmemiş köylü olarak konumlanırken, işveren kadınlar eğitilmiş, kentli, becerikli ve fedakar olarak kendilerini tanımlarlar (Kalaycıoğlu ve Rittersberger-Tılıç, 2001; Özyeğin, 2001; Bora, 2005). Son yıllarda dile yerleşen, ev işçileri için kullanılan “eve kadın almak” deyişi aslında bu sınıfsal ayrışmaları özetlemesi açısından çok güçlü bir örnektir. Üst sınıf kadınlar, toplumsal cinsiyet rollerinin gerekliliğini başka bir “kadın” a yüklemekte, bu sayede konumlarını erkeklere eşitlediklerini düşünmektedirler (Bora, 2005). Zira ev işçileri, işçi olarak değil, toplumsal cinsiyet rolünü belli bir ücret karşılığında sağlayanlar olarak tanımlanmaktadırlar.

Ev işçiliğinin güvencesizliği genel olarak kayıtdışı bir alan olması üzerinden açıklanır. Kayıtdışılık sadece sosyal güvence haklarından yoksun olmayı değil, aynı zamanda istikrarlı bir iş ve gelir sahibi olmamayı, çalışma saatlerinin uzunluğunu ve düzensizliğini, belirli bir iş tanımının olmaması sonucu ev işinin eve dair her işi ve her şeyi kapsamasını ve de daha önce belirtilen, taciz, tecavüz, kötü muamele gibi riskleri beraberinde getirir (Kalaycıoğlu ve Rittersberger-Tılıç, 2001; Özyeğin, 2001; Suğur vd., 2008; Fidan ve Çağlar-Özdemir, 2011). Kayıtdışılığın işverenler açısından da riskleri incelenmiştir. Ev işçisinin “güvenilirliği”, işverenden herhangi bir şey çalmaması, işverenlerin akraba ve eşlerine “laf taşıması” ve de uzun çalışma saatlerine, artan iş yüküne uyum sağlaması üzerinden belirlenir. Çocuk, yaşlı veya hasta bakımıyla ilgilenen ev işçileri için bakım konusunda deneyim sahibi olmak ve tüm zamanını ve ilgisini bakılacak kişiye harcamak aranan diğer güvenilirlik özellikleri arasındadır (Kalaycıoğlu ve Rittersberger-Tılıç, 2001; Özyeğin, 2001). Hem işverenin hem de işçinin güven çerçevesinde çalışabilmesi için ev işçileri genel olarak tanıdık aracılığıyla bulunur. Tanıdıklar işverenin kendi tanıdıkları olabildiği gibi, aynı zamanda komşuların veya apartman görevlilerinin, güvenlik görevlilerinin tanıdığı ve “uygun” gördükleri kişiler de olabilmektedir. Ev işçileri için de tanıdık aracılığıyla iş bulmak kötü muamele olasılığına ve diğer risklere karşı en etkili yöntemdir (Kalaycıoğlu ve Rittersberger-Tılıç, 2001; Özyeğin, 2001).

1990’lı yıllardan itibaren Türkiye’de göçmen ev işçisi sayısında artış görülmüştür. Türkiye’nin çevresindeki eski sosyalist devletlerden birçok kadın ülkelerinde yaşanan ekonomik kriz sebebiyle Türkiye’ye ev işçisi olarak gelmeye başlamışlardır (Akalin, 2007; Kaşka, 2009; Demirdizen, 2013). Türkiye’nin komşu ülkelere uyguladığı vizesiz giriş ya da esnek vize politikaları, Türkiye’yi yasal yolla giriş yapmak mümkün olduğundan diğer ülkelere kıyasla daha cazibeli bir alternatif haline getirmiştir (Kümbetoğlu, 2005; Erdem ve Şahin, 2009; Demirdizen, 2013). Göçmen kadınlar genel olarak yatılı ev işçisi olarak istihdam edilmektedir. Yatılı ev işçiliği, özellikle metropol kentlerde villa tarzı evlerde yaşayan orta ve üst sınıf kadınlar tarafından iş seyahatı, yoğun çalışma saatlerine karşın artan bakım ihtiyaçlarını karşılamak için tercih edilmektedir. Yerli ev işçilerinin yatılı ev işçiliğini ataerkil ve kendi ev işleri ve bakım yüklerinden dolayı tercih etmemesi, bu istihdam talebinin özellikle göçmen (veya daha az sayıda olsa da boşanmış/eşi ölmüş) kadınlar tarafından karşılanmasına yol açmıştır (Akalin, 2007; Erdoğan ve Toksöz, 2013). Yatılı ev işçiliği göçmen kadınlar tarafından kalacak yer, fatura, yiyecek gibi masrafları olmadığı için, kazanılan paranın hepsinin biriktirebilmesi sebebiyle özellikle tercih edilmektedir. Ancak kadınların evde ikamet etmesi sebebiyle “24 saat” iş başında olmalarının istenmesi, taciz ve tecavüz riskiyle karşılaşması, pasaportlarına el konup fiziksel hareket alanlarının kısıtlanması, haftalık ya da aylık izinlerinin olmaması (ya da olsa bile kullanmalarına izin verilmemesi), göçmen ev işçisi kadınları özellikle izole ve riskli bir hayata sürüklemektedir (Demirdizen, 2013). Medyada göçmen ev işçilerinin uğradığı taciz, tecavüz ve şiddet haberleri konunun vahimliğini göstermesi açısından oldukça önemlidir.

Kalaycıoğlu ve Rittersberger-Tılıç (2012) yeni çalışmalarında özel istihdam bürolarının (ÖİB) ev işçilerinin işe erişimlerindeki rolünü incelemektedir. Yazarlara göre ÖİBler İŞKUR’a bağlı olanlar ve olmayanlar olarak ikiye ayrılır. İŞKUR’a bağlı olanlar genel olarak çocuk bakımı sertifikasına sahip kadınların aracılığını yapmakta ve bu kadınlara bir kayıtlılık kazandırmaktadır⁸. Fakat temizlik işleriyle uğraşan, ya da sertifika sahibi olmayan kadınlarla yabancı göçmen kadınların istihdamında İŞKUR’a bağlı olmayan ÖİB’ler daha aktiftir. Bu ikinci grupta kayıtdışılık oldukça fazladır. İşçilerden alınan iş bulma komisyonları,

---

⁸ Burada kayıtlılık sosyal güvence sağlamak anlamında değil, işin bir kurum tarafından yapılması dolayısıyla belgelenmesi anlamında kullanılmıştır.

işçilerin bu komisyonları tekrar ödememek için her türlü işveren muamelesine katlanmalarına sebep olmuş, dolayısıyla ev işçilerinin güvencesizliğini arttırmıştır (bkz. Kaşka, 2009; Ünlütürk-Ulutaş, 2009). Yazarlar ÖİB'lerin artan görünürlüklerine rağmen, hem yerli hem de göçmen ev işçileri için tanınmış üzerinden iş bulmanın halen yaygın olduğunu belirtmektedir. Ancak ÖİB'ler özellikle iş akdini görece formelleştirmek isteyen ve eğitilmiş işçi arayan işverenler tarafından özellikle tercih edilmektedir. Göçmen ev işçilerin eğitim seviyelerinin yerli ev işçilerinden önemli oranda yüksek olması, yabancı dil bilmeleri, genellikle çocuk eğitimi ve sağlığı gibi konularda eğitim almış olmaları tercih edilmelerini sağlamaktadır (Kaşka, 2009; Ünlütürk-Ulutaş, 2009).

Türkiye’de Ev İşçiliğinin Müphem Durumu

Ev işinde çalışanların istatistiklerde görünmezliği dünyada olduğu gibi, Türkiye’de de oldukça önemli bir sorundur. Erdoğan ve Toksöz’ün (2013) “Türkiye’de Ev İşçileri” adlı Uluslararası Çalışma Ofisi Raporu Türkiye’de ev işçilerinin sayısını hesaplamanın istatistiki olarak ne kadar zor olduğunu gözler önüne sermektedir. Ev işçilerinin sayısına ulaşmak için kullanılabilecek temel veri tabanı TÜİK Hane Halkı İşgücü İstatistikleri olmakla beraber verilerde ev işçilerini ayıracak bir sınıflandırmanın yer almaması ev işçilerinin sayısı konusunda belirsizliklere yol açmaktadır. Erdoğan ve Toksöz, evde faaliyet gösterenlerin ekonomik faaliyet ve işteki durumuna göre yaptıkları hesaplamalar sonucu 2011 yılındaki ev işçisi sayısını 150.600 olarak tahmin etmektedir. Kadın ev işçileri bu sayının yaklaşık %90’ını oluşturmaktadır. Ancak yazarlar ev hizmetinde çalışanların işin düşük statüsünden ötürü çoğu zaman işlerini beyan etmemesi ve yerli ev işçilerinin kendilerini ev kadını olarak tanımlaması sebebiyle, bu sayının olduğundan düşük çıkmasına sebep olduğunu belirtmişlerdir (s.17). Gerçekten de, Erdoğan ve Toksöz’ün ev işçilerine dair sayısal tahminleri, alanda on seneden uzun bir süredir aktif İmece Ev İşçileri Sendikası’nın (İmece-Sen) Türkiye’de 1 milyon 300 bin ev işçisi olduğuyla ilgili tahmininden oldukça düşüktür.

Türkiye’de ev işçilerinin sayısının belirsizliği, ev işçilerinin yasal durumuna da yansımaktadır. Ev işçilerinin çalışma ilişkilerini ve sosyal haklarını ilgilendiren 4857 sayılı İş Kanunu, 6098 sayılı Borçlar Kanunu, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu ve 6336 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu ev işçilerinin yasal statüsünde çeşitli müphemlikler yaratmaktadır. Aynı şekilde göçmen ev işçilerin yasal durumunu düzenleyen Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında 4817 sayılı kanun da belirsizlik ve ikililik açısından yerli ev işçilerinin yasal durumuna benzer özellikler taşımaktadır.

Türkiye’de ev işleri ve ev işçisi kavramlarının yerine yasa da “ev hizmetleri”, “ev hizmetlisi”, “hizmetçi” ya da “ev hizmetlerinde çalışanlar” kavramları kullanılmaktadır. 4857 sayılı İş Kanunu’nun 4. Maddesi’nin (e) fıkrasında, ev hizmetlerinde çalışanlar istisna gösterilmiş ve kanun dışında tutulmuştur. Aynı zamanda, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu’nda da ev hizmetlerinde çalışanlar “müteferrik istisna” olarak sayılmış ve vergi harici tutulmuştur (mad. 23/6).

Bunun yanısıra, ev hizmetlerinde çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu’nda da oldukça muğlak bir tanıma sahiptir. 1964 yılına kadar kapsam dışı bırakılmış olan ev işçileri, 1977 yılında ücretli ve sürekli çalıştıkları takdirde kanun kapsamına dahil edilmeye başlanmışlardır (2100 sayılı kanun). Fakat 30 gün sürekli olarak belirtilen çalışma süresinin hangi zaman diliminde (bir ay, bir yıl vb) gerçekleştirilmesi gerektiğine dair belirsizlik ve süreklilik kavramının tanımsızlığı, kanunun uygulanmasında engel teşkil

etmiştir. 2006 yılında yürürlüğe giren 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'un sigortalı sayılmayanlar başlıklı paragrafın 6/C bendinde de ev hizmetlerinde çalışanlar (ücretle ve sürekli olarak çalışanlar hariç) kanun kapsamı dışında bırakılmıştır (değişiklik: 17.4.2008-5754/4 mad.). Yine aynı madde "sürekli" çalışanlar kategorisine uyanlar arasında da "istisna"lar belirlemiş ve "ev hizmetlerinde hizmet akdi ile sürekli çalışmasına rağmen, haftalık çalışma sürelerinin 4857 sayılı İş Kanunu'nda belirtilen sürelerden az olması nedeniyle, aylık kazançları prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz katından az olanlar" kanun kapsamının dışında bırakılmıştır. Bu istisna kuralına göre kazançları belirtilen kazanç sınırından az olduğu için ev işçilerinin büyük bir çoğunluğu kapsam dışı bırakılmıştır.

Bunun yanı sıra, 1 Ocak 2012'de uygulamaya giren Genel Sağlık Sigortası'na göre, 30 günden az çalışan ev işçileri sigortalarının devam etmesi için (bir gün dahi sigortalanmışlar ise) kalan günlerinin sigorta bedellerini tamamlamaları gerekmektedir. Sigortalanmış olmak (süresi farketmeksizin) aynı zamanda eşlerinden ya da çocuklarının sigortasından faydalanma haklarını da fes etmektedir. Bu da, işveren tarafından kısmi olarak sigortalanmış ev işçisinin hem eşinden ya da çocuklarından sigortalanma hakkını kaybetmesi, hem de sigorta bedelini 30 güne tamamlaması gerektiğinden ötürü çok büyük bir para kaybına uğraması anlamında gelmektedir.

Ancak Erdoğan ve Toksöz'ün (2013) de belirttiği gibi, kanun kapsam dışı bıraktığı ev hizmetini tanımlamamış, tanımı hukukçulara ve yargıtay kararlarına bırakılmıştır (s.20). Karaca ve Kocabaş'a (2009) göre Türkiye'de ev işçiliğinin tanımı uluslararası mevzuata kıyasla oldukça dardır. Temizlik, yemek, çamaşır, ütü, çocuk bakımı ve eğitimi ev işleri kapsamına alınmakta; bu hizmetleri veren uşak, kahya, hizmetçi, temizlikçi, aşçı, çocuk bakıcısı bahçıvan, şoför, bekçi, hayvan bakıcısı görevindeki kişiler de ev işçisi olarak sayılmaktadır. Fakat bu tanıma göre evde hastaya bakan hemşire (Erdoğan ve Toksöz, 2013: 20) ya da devlet yardımı alarak engelli çocuğuna bakan anne ev işçisi olarak sayılmamaktadır. Bu durum, ev işçilerinin sigortalanması önünde hem tanımsızlığa bağlı bir zorluk, hem de kanunun uygulanması açısından büyük bir maddi yük yaratmaktadır .

Ev hizmetlerine 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nda da "istisna" kategorisinde yer verilmiş (mad. 2/c) ve bu hizmetler kanun kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu uygulamanın gerekçesi olarak ev işinin özel hanelerde yapılıyor olması ve Anayasa'nın 21. Maddesinde işlenen konut dokunulmazlığı gösterilmektedir. Fakat ev işçileri, bir önceki bölümde de belirtildiği gibi çeşitli meslek hastalıklarına maruz kalmakta, aynı zamanda iş kazaları karşısında da korumasız kalmaktadırlar. Ev işçileri Dayanışma Sendikası'nın (Evid-Sen) resmi olmayan verilerine göre 2012 yılında 3000'den fazla ev işçisi kadın iş kazası geçirmiş ve bunun 51'i ölümlerle sonuçlanmıştır. Yine aynı verilere göre, 400'den fazla ev işçisi taciz ve tecavüze uğramıştır⁹. Ev hizmetlerinin istisna tutulması, 2012 senesine kadar yaşanan ev işi kazalarının bir kamu davası olarak görülmesine sebep olmuş; iş kazası yaşayan ev işçileri ve yakınları diğer işçilerin faydalanabildiği tazminat, iş görmeme belgesi, sağlık giderlerinin işveren tarafından karşılanması gibi haklardan faydalanamamışlardır. 2012 senesinde ev işçisi olarak çalıştığı evin penceresinden düşerek yaşamını yitiren Fatıma Aldal'ın davası örnek teşkil etmesi açısından bir dönüm noktası sayılabilir. İmece-Sen'in Fatıma Aldal Davası'nı yakından takip etmesi ve avukat görevlendirmesi sonucu ilk defa bir ev işi kazası için İş Müfettişi görevlendirilmiştir ve işveren "taksirle öldürme" suçundan bir yıl sekiz ay hapis cezası almıştır.¹⁰ Ev işinde meydana gelen kazaların ve kötü muamelelerin

⁹ <http://evid-sen.blogspot.co.uk/> Son erişim tarihi 03.07.2014

¹⁰ <http://www.bianet.org/bianet/kadin/150375-cam-silerken-dusup-olen-aldal-in-isverenine-ceza> Son erişim tarihi 25.08.2014

medyadaki görünürlüğünün artmasıyla birlikte, 2013 senesinde Sosyal Güvenlik Kurumu “Kayıtlı İstihdamın Teşviki Projesi” kapsamında birçok eve “baskın” düzenlenmiş ve işverenlere astronomik denilebilecek 16 bin ile 150 bin TL arası cezai yaptırımlar uygulanmaya başlamıştır.¹¹ Fakat düzensiz çalışan ev işçilerinin çalışmalarını kolay ve ucuz olarak sigorta altına almak için gerekli yasal düzenlemeler yapılmadan bu baskınların yapılmaya başlanması ve her ne kadar iş müfettişi atanmış olsa da, ilgili kanunlarda ev işçilerinin halen “istisna” olarak sayılması, ev işçilerinin yasal durumunda ikililik yaratmaktadır.

İş Kanunu’nun kapsamı dışında kalan işlerle, niteliği itibariyle 30 günden az süreli ve düzensiz işlere Borçlar Kanunu’nun genel hükümleri uygulanmaktadır (Erdoğan ve Toksöz, 2013: 20). İlk olarak 1926 yılında yürürlüğe giren Borçlar Kanunu’na göre, tüm işverene bağlı iş ilişkileri de “hizmet akdi” niteliğinde olduğundan “iş” sayılmıştır (818 sayılı kanun). Yani ev hizmetlerinde çalışanlar hizmet akdine bağlı çalıştıklarından dolayı Borçlar Kanunu’nda “işçi” statüsündedirler. 2011’de yürürlüğe giren yeni Borçlar Kanunu’nda da 1926’dan beri süregelen hizmet akdi anlayışını devam ettirilmiş ve ev işçileri yine Borçlar Kanunu kapsamında işçi olarak değerlendirilmiştir. 6098 sayılı yeni Borçlar Kanunu’nda iş sağlığı ve güvenliği önlemleri alınmak üzere işverenlere yükümlülük getiren düzenlemeler de bulunmaktadır (mad. 417). Görüldüğü gibi İş Kanunu Vergi Kanunu, İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ve Sosyal Sigortalar Kanunu’nca kapsam dışında bırakılan ev işçileri, Borçlar Kanunu tarafından işçi sayılmaktadır. Kanunlar arasındaki bu ikililik ev işçilerinin diğer işçilerle eşit haklara sahip olması konusunda ve görünürlüğü önünde büyük bir engel oluşturmaktadır.

Göçmen ev işçileriyle ilgili yasal düzenlemelerde de birçok belirsizlik ve ikililik söz konusudur. Türkiye’de göçmen ev işçileri 2003 senesine kadar, ülkeye turist vizesiyle giriş yaparak, tamamen kayıtdışı koşullarda çalışmaktaydılar. Yabancıların çalışması konusunda herhangi bir düzenlemenin olmaması bunun en önemli sebebiydi. 27.2.2003 tarihinde yürürlüğe giren 4817 sayılı “Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkındaki Kanun”la birlikte bu kayıtdışılığın önüne geçilmeye çalışıldı. Fakat ev işinde göçmen işçi çalıştıran işverenler için getirilen büyük maddi yükler, başvuru sürecinin uzunluğu ve de başvuruların genellikle olumsuz sonuçlanması göçmen ev işçilerinin kayıtdışı çalışmaları sorununa bir çare olmamıştır. Göçmen ev işçilerinin halen büyük bir bölümü turist vizesiyle ülkeye çeşitli aralıklarla giriş-çıkış yapmakta, ya da 4817 sayılı yasanın Türk vatandaşlarıyla evli olan yabancılara sağladığı çalışma izni alma kolaylığı sayesinde (Madde 8/a), anlaşmalı evlilikler yapmaktadırlar (bkz. Akalın, 2007; Kaşka, 2009).

2003 senesinden bu yana göçmen ev işçilerinin kayıtdışı çalışmasını önlemek ve medyada sık yer eden göçmen ev işçilerinin maruz kaldığı kötü çalışma koşullarını engellemek için çeşitli düzenlemeler yapılmaktadır. Örneğin, 2007 senesinde yürürlüğe giren 5863 sayılı Kanun Bulgaristan ve Ukrayna’dan gelen göçmenlere Türkiye’de geçirdikleri süre kadar yurt dışında ikamet etmeyi zorunlu koşturmuştur. Bir başka deyişle, Türkiye’de 90 gün geçiren bir işçinin ülkeye tekrar girebilmesi için yurt dışında en az 90 gün ikamet etmesi gerekmektedir. 2012 senesinde aynı sayılı kanunda yapılan bir değişiklikle yasa tüm göçmen işçileri kapsayacak şekilde değiştirilmiştir. Tahmin edileceği üzere, bu düzenleme ev işçilerinin kayıtdışılığını engelleme ve çalışma şartlarını kontrol altına alma konusunda oldukça muğlak bir düzenlemedir. Ev ve bakım işlerinin en başlıca özelliği sürekli olmalarıdır. Ev temizliği, yaşlı, hasta ya da çocuk bakımı 90 gün gibi uzun bir süre ara verilebilecek bir iş değildir. Göçmen ev

---

¹¹ <http://www.sabah.com.tr/Ekonomi/2013/09/11/temizlikci-baskini> Son erişim tarihi 21.07.2014.

işçilerine getirilen bu düzenleme, ev işçilerinin işverenleri nazarında zor durumda bırakılmakta ve onları kayıtdışı çalışma ya da işlerini kaybetme arasında zorlu bir tercihe zorlamaktadır.

Bu zorlu tercihin farkına varan İçişleri Bakanlığı 07.06.2012 tarihinde yayınladığı 37 sayılı Genelge'yle Türkiye'de çalışma sürelerini aşmış, dolayısıyla izinsiz çalışmakta olan göçmen ev işçilerine harç ve cezai yaptırım bedellerini karşıladıkları sürece en fazla altı ay daha geçerli olacak ve en çok dört kez uzatma alınabilecek şekilde ikamet izni vermeyi uygun görmüştür (5683 sayılı kanun, madde 9). Ancak göçmen ev işçilerinin kaçının bu uygulamadan haberdar olduğu ve kaçının harç bedellerini düzenli bir şekilde karşılayabileceği bilinmemektedir. Aynı zamanda, özellikle yatılı ev işçilerinin "24 saat" iş başında olma sorunu, pasaportlarına el konulması, taciz, psikolojik şiddet (mobbing) ve diğer şiddet risklerine karşı da ayrı düzenlemeler yapılmamıştır. Bunun yerine, göçmen işçilerin işverenlerinin 4857 sayılı İş Kanununda yer alan teftiş, denetim ve soruşturma hükümlerine göre yapılacağı belirtilmiştir. Bu yasanın yerli ev işçilerini "istisna" grup olarak kapsam dışı bıraktığı göz önünde bulundurulursa, göçmen ev işçilerini nasıl kapsayacağı belirsizliğini korumaktadır. Bu açıdan bakıldığında göçmen ev işçilerinin sosyal hakları konusunda da belirsizlik ve ikililikler söz konusudur.

Ev işçilerinin örgütlenmesi konusunda da yasal muğlaklıklar bulunmaktadır. Türkiye'de örgütlenmek ve sendikalı olmak anayasayla korunan bir haktır (bkz. Anayasa Mad.51; Sendikalar Kanunu 2821/31 (2012'ye kadar), Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu 6356 (2012 sonrası); Türk Ceza Yasası 5237/ 118; ILO 87 Sayılı "Sendika Özgürlüğüne ve Örgütlenme Hakkının Korunmasına İlişkin Sözleşme"). Ancak ev işçilerinin bu hakkı kullanmaları diğer iş kollarında çalışan işçiler kadar açıkça belirtilmemiştir. Örneğin, İstanbul'da 2009 senesinden beri ev işçileriyle ilgili aktif çalışmalar yürüten Evid-Sen'in 2012 Mart'ında İstanbul Valiliği'ne Ev İşçileri Sendikası kurmak için yaptığı başvuru, Bakırköy 3. İş Mahkemesi'nin ev işlerinin 2821 sayılı Sendikalar Kanunu'nun 3. Maddesi'nde belirtilen bir işçinin sendika kurmak için ancak sendikanın faaliyet gösterdiği iş kolunda çalışması gerekliliği hükmüne uymaması yüzünden reddedilmiştir. Mahkeme, ev işinin kanunda belirtilen iş kollarından herhangi birine dahil edilemeyeceği, bu yüzden de ev işçilerinin sendika kuramayacağı kararını vermiştir. Evid-Sen'in itirazını değerlendiren Yargıtay 9. Dairesi de ev işinin Sendikalar Kanunu kapsamına girmediğini¹², bu yüzden de uyuşmazlığın iş mahkemelerinde değil, kamu mahkemelerinde çözülmesi gerektiği kararını vererek, dolaylı olarak ev işçilerinin "işçi" sayılmadığını ve örgütlenme haklarının bulunmadığını belirtmiştir.

7.10.2012'de değişen Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu gereğince "Fiili ehliyetine sahip ve fiilen çalışan gerçek veya tüzel kişiler sendika kurma hakkına sahiptir" (6356 sayılı kanun, mad. 6). Bu kanun çerçevesinde İmece Ev İşçileri Sendikası'nın Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na yaptığı sendika başvurusu kabul edilmiş ve Türkiye'nin (ve Avrupa'nın) ilk ev işçileri sendikası olarak İmece-Sen kurulmuştur (28.02.2014). 6356 sayılı kanunda sendika kurucuların tamamının aynı iş kolunda çalışması gerekip gerekmediğiyle ilgili yasada bir boşluk olmasının İmece'nin sendikalaşma aşamasında önemli olduğu belirtilmelidir. İmece-Sen'in 27 kişilik kurucu üyeleri arasında ev hizmetlerinde çalışanlar olduğu kadar, başka işkollarında çalışanlar da bulunmaktadır. Ancak bu hüküm sadece kuruluş aşamasında geçerlidir. Sendikanın kuruluş aşamasında Çalışma Bakanlığı'nın ev işçilerini 20 numaralı "Genel İş" koluna atamış olması, sendikaya yeni üye olacak kişilerin bu iş kolunda "sigortalı" olarak çalışması gerekliliğini getirmiştir. Türkiye'de ev işçilerinin yüzde 97'lik bir bölümünün kayıtsız çalıştığı düşünüldüğünde (Erdoğan ve Toksöz, 2013: 27); İmece-Sen'in yeni üyeler bulmakta zorlanacağı ve bu

¹² http://www.radikal.com.tr/turkiye/bakanlik_ev_iscilerini_gordu-1178828 Son erişim tarihi 29.02.2014

durumun sendikanın sürekliliği bakımından sorun teşkil edeceği aşıkardır. Dolayısıyla, ev işçilerinin yasal durumunda yine bir ikililik söz konusudur; bir yandan sendika kurmalarının önü açılmış, diğer yandansa sendikal aktivitelerinin devamı neredeyse imkansız kılınmıştır.

Ev işçilerinin yasal statüsündeki muğlaklıklarla toplumsal cinsiyet rolleri arasında önemli bir ilişki olduğundan bahsedilebilir. Yaptıkları işler açısından ev işçilerine oldukça benzer alanlarda çalışan konut kapıcıları da 1976'ya kadar İş Yasası kapsamının dışında bırakılmaktaydılar (bkz. 1971 tarihli 1475 sayılı İş Yasası, madde 5). Fakat konut kapıcıları 1979 yılında 3184 sayılı yasaya eklenen ek madde 1 ile İş Kanunu kapsamına alınmışlardır. Erdoğan ve Toksöz'e (2013: 33) göre aradan 35 sene gibi uzun bir süre geçmesine rağmen ev işçilerinin İş Yasası kapsamına alınmamasını konut kapıcılarının büyük çoğunluğunun erkek, ev işçilerininse büyük çoğunluğunun kadın olmasıyla ilgili olduğunu öngörülebilir. Toplumsal cinsiyet rolleri açısından ev işlerinin kadınlar tarafından üstlenilince üretken olmayan "kadın işi", erkekler tarafından yapıldığı zaman evin geçimini sağlayan "eve ekmek getiren iş" olarak görülmesinin yasaların ev işçilerini "istisna" ya da "hariç" kategorisinde ele almaya devam etmesinde etken olduğu savunulabilir.

Toplumsal cinsiyet rollerinin ev işinin statüsüne bir diğer yansıması "evde bakım hizmeti"ni üstlenen aile fertlerine yapılan nakit yardımlarıdır. 2007 yılında yürürlüğe giren 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kanununun ek 7. maddesine göre, bakıma muhtaç engelli yakınlarının bakımını üstlenmeye karşılık bakım görevini üstlenen akrabaya her ay net asgari ücret ödenmektedir (Erdoğan ve Toksöz, 2013: 33). Özellikle düşük gelirli ailelerin bakım masraflarına yardımcı olmak amacıyla çıkarılan bu yasa¹³, hizmeti verenlerin yüzde 91'inin kadın olduğu hesaba katıldığında (Erdoğan ve Toksöz, 2013), kadınları ucuz bakım iş gücü olarak ve toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden konumlandıran bir sosyal politika örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yasaya göre, kadınlar kendi hanelerinin içerisinde kendi hanelerindeki bireylerin bakım görevini üstleneceklerdir. Türkiye'de kadın istihdamını arttırmak için bir yöntem olarak görülen bu politika, özellikle 2009 yılında Devlet Bakanı Mehmet Şimşek'in "Kadınlar iş aradığı için işsizlik yüksek" sözleriyle birlikte değerlendirildiğinde oldukça manidardır. Kadınlar "kadın işi" olan işlerde çalışarak hem kadın istihdamını yükseltecek, hem de erkeklerin işsiz kalmasına sebep olmayacaklardır. Özellikle bakım hizmetleriyle toplumsal cinsiyet rolleri arasındaki ilişkinin sorgulanmadan, bu politikanın "kadın" istihdamını arttıracığını düşünmek bunun önemli bir göstergesidir.

AKP rejiminin toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirici genel söylevinin ev işinin diğer işlerden statü olarak farklı tutulmasında etkili olduğu savunulabilir. Başbakan Erdoğan 2009 yılında kadın erkek eşitliğine inanmadığını belirtmiştir¹⁴. Buna göre, kadınların ve erkeklerin yaptıkları işlerin emek piyasasında eş tutulmasını beklemek zordur. Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül de, AKP Kocaeli Kadın Kolları Teşkilatı'nca düzenlenen Dünya Kadınlar Günü Dayanışma Çayı'nda "Türk hanımları evinin süsüdür, erkeğinin şerefidir" diyerek kadınların toplumsal cinsiyet rollerine uygun olarak kendi evlerinin

---

¹³ Yasadan faydalanabilmek için özürünün kaldığı hanede kişi başına düşen gelirin, asgari ücretin 2/3'ünden az olması ve özürünün en az yüzde 50 özür olması gerekmektedir. (Bknz. Erdoğan ve Toksöz, 2013: 33)

¹⁴ Başbakan Erdoğan Şubat 2009'da Meclis'te kabul edilen "Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu" nun isminin kadın örgütlerinin "Kadın Erkek Eşitlik Komisyonu" olarak değiştirilmesi yönündeki taleplerini "Ben zaten kadın erkek eşitliğine inanmıyorum" diyerek reddetmiştir. <http://www.sosyalistfeministkolektif.org/feminist-politika/21-onceki-sayilar/77-kadin-erkek-esitligine-inanmayan-cinsiyetci-basbakan-istemiyoruz.html> Son erişim tarihi 25.08.2014

bakım ve hizmetleriyle ilgilenmeleri gerektiğini belirtmiştir¹⁵. AKP rejiminin ailenin kutsallığına yaptığı vurgu kadınlara öğütlenen “Hemen evlenin, seçici olmayın”¹⁶, “İş işten geçmeden en az üç çocuk (doğurun)”¹⁷, “kürtaj ve sezaryen katliamdır”¹⁸ söylemlerinde de görülmektedir. Bu söylemler sosyal politika yapımına da yansımaktadır. Kadınlara doğum sonrasında çalışmadıkları süreleri borçlanarak ödeme hakkı verilmesi en önemli örneklerden biridir. İlk olarak 2008 yılında yürürlüğe giren sosyal güvenlik reformuna göre en fazla iki çocuk için doğum borçlanması yapılabiliyor ve kadın işçiler dört senelik emeklilik indiriminden yararlanabiliyordu (5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu). Mayıs 2014’te Meclis’e sunulan Torba yasa tasarısı, bu hakkın iki çocuktan beş çocuğa çıkarılmasını ve her çocuk için iki senelik emeklilik uygulanmasını teklif etmektedir. Bu yasa tasarısına göre, beş çocuk doğuran kadınlar, çocukları işe başlama tarihinden önce doğmuş olsalar dahi, on yıl emeklilik indirimi talep edebileceklerdir. Bunun yanı sıra, İş ve İşçi Bulma Kurumu (İŞKUR)’un 31.12.2015 tarihine kadar geçerli olan yeni işe alınan 18 yaşından büyük kadınların işveren hisselerini ödeme politikası da kadınların erkeklerle işe alınmada eşit olmadığını¹⁹, kadınları işe almak için iyi bir sebep olması gerektiğini ima etmektedir. Bu politikalar ve söylemler dikkate alındığı zaman, AKP rejiminin toplumsal cinsiyet yanlı tutumunun, ev işinin kadınların toplumsal cinsiyet rollerinin bir parçası olarak görülmesini pekiştirmekte ve bu iş kolunun sosyal politika nezdinde diğer iş kollarından farklı, “özel bir alan” addedilmesinde etkili olduğu söylenebilir.

Türkiye’de ücretli ev işinin müphem yasal durumuyla, ev işinin kadınların toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden tanımlanması arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır. TÜİK-Zaman Kullanımı Anketi (2006) verilerine göre Türkiye’de kadınlar ev işlerine günde ortalama 5,5 saat (313 dakika) harcarken, erkekler için bu süre 1 saatten azdır (48 dakika). Yemek hazırlığı, bulaşık yıkama, temizlik, çamaşır, ütü, dikiş ve çocuk bakımı işlerinin neredeyse hepsini kadınlar yerine getirmektedir. Kadınların bu işlere harcadığı zaman, erkeklerin harcadığı zamanın 10 katından da fazladır (kadınlar 291 dakika, erkekler 24 dakika). Türkiye Aile Yapısı Araştırması’na (2006) göre de “Kadının ev işlerini gereğince yapmaması” kesin boşanma sebebi olarak gösterilmektedir. Araştırmada erkeğin ev işlerini gereğince yapmaması ise boşanma sebebi olarak belirtilmemiştir.²⁰ Ev işlerine kadın işi olarak yaklaşılması yargı sisteminde alınan kararlara da yansımıştır. 2014 yılında Ankara 5. Aile Mahkemesi, eşinden şiddet görmesi ve eşinin kendisini aldatması sebebiyle boşanma davası için mahkemeye başvuran Yonca G.’nin “eşi ve çocuğunun ihtiyaçlarıyla ilgilenmediği, ev işlerini yapmadığı” sebeplerinden ötürü 5 bin TL maddi, 2 bin TL manevi tazminat ödemesi kararını vermiştir. Yargıtay 2. Hukuk Dairesi de bu kararı onamıştır²¹. Ev işinin kadınların cinsiyet rollerinin bir gerekliliği olarak görülmesi, emek piyasasında bu işin ücretli ya da ücretsiz yerine getirilmesinden bağımsız olarak değersizleştirilmesine sebep olmaktadır. Bu sebeple ev

¹⁵ <http://www.haberler.com/bakan-vecdi-gonul-turk-hanamlari-evinin-susudur-haberi/> Son erişim tarihi 25.08.2014.

¹⁶ <http://www.birgun.net/news/view/erdogandan-kadınlara-tavsiye-hemen-evlenin-secici-olmayin/2052> Son erişim tarihi 25.08.2014

¹⁷ <http://www.ntvmsnbc.com/id/25008774/> Son erişim tarihi 25.08.2014

¹⁸ http://www.radikal.com.tr/politika/erdogan_her_kurtaj_bir_uluderedir-1089189 Son erişim tarihi 25.08.2014

¹⁹ Bu politika erkeklerde yalnızca 18-29 yaşları arasında uygulanmaktadır, kadınlar için üst yaş sınırı belirlenmemiştir. <http://www.iskur.gov.tr/tr-tr/isveren/tesvikler.aspx> Son erişim tarihi 25.08.2014.

²⁰ Bunun yerine “Erkeğin evin ekonomik olarak geçimini sağlayamaması”nın boşanma nedeni olup olmayacağıyla ilgili bir soru bulunmaktadır. Kadınların evin ekonomik olarak geçimini sağlayamamalarıyla ilgili bir soru da bulunmamaktadır.

²¹ <http://m.radikal.com.tr/turkiye/ev-isi-yapmayan-kadina-7-bin-lira-tazminat-cezasi-1204731>. Son erişim tarihi 12.08.2014.

işçilerinin diğer iş kollarında çalışan işçilerle birlikte eş tutulmamakta, ev işçileri “istisna” ve “hariç” kategorilerinde değerlendirilmektedir.

Özetlemek gerekirse, ev işçilerinin yasal durumu üç tema üzerinden incelenebilir: Belirsizlik, İkililik ve Cinsiyetçilik. Yasalarda ev işçilerinin işçi sayılıp sayılmadığına dair belirsizlikve farklı yasaların ev işçilerine dair farklı tutumları çeşitli ikililikler yaratmaktadır. Ev işçilerinin müphem yasal durumu ile ev işinin kadınların toplumsal cinsiyet rollerinin bir parçası olması arasında bir ilişki kurulabilir. Ücretsiz ev işinin neredeyse tamamının kadınlar tarafından yapılıyor olması, ev işi emek piyasasında ücretli olarak yapıldığında dahi kültürel olarak değersiz sayılmasının önüne geçememektedir. Ev işinin yasalarda “özel” ya da “istisna” maddeleriyle incelenmesi, özellikle de benzer işler yapmakta olan konut kapıcılarının bundan 35 sene gibi uzun bir süre önce diğer iş kollarıyla eşit haklara kavuştuğu dikkate alındığında, cinsiyetçi bir sosyal politika zihniyetine işaret etmektedir.

Torba Yasa Ev İşçilerinin Durumunu Değiştirebilir mi?

Temmuz 2014’te kamu oyunda “Torba Yasa” olarak bilinen “İş Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılması ile Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılmasına Dair Kanun Tasarısı” TBMM’de görüşülmeye başlandı. Altı bölümlük tasarının dört bölümü görüşüldü ve onandı. Fakat Ağustos ayında meclisin tatile girmesiyle beraber görüşmeler yarıda kaldı ve tatil dönüşü tasarının yeniden görüşülmesi gerekeceği için, henüz ev işçilerinin statüsünde şimdiye kadar bahsedilen yasal düzenlemeler dışında bir değişiklik meydana gelmedi. Yine de, Torba Yasa’nın ev işçilerinin yasalardaki müphem durumunu nasıl düzenlemeye çalıştığı örnek teşkil etmesi açısından oldukça önemli bir rol teşkil etmektedir.

Torba Yasa, 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’na ev hizmetleriyle ilgili ek bir madde koymaktadır (Madde 56- Ek Madde 9). Ek maddeye göre, ev hizmetlerinde bir veya birden fazla işveren için bir ay süresinde 10 gün ve daha fazla çalışan işçiler sigortalanabilecektir. İş akdinin bildirim, işverenler tarafından örneği Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na hazırlanan bir belgeyle en geç bir ay içinde yapılacak; bu süre içinde bildirilmeyen çalışmalar için işverene cezai yaptırım uygulanacaktır. Çalışma süresi bir ay içinde 10 günden az olanlar ise, çalıştıkları süreyle orantılı olarak prime esas günlük kazanç alt sınırının yüzde 2’si oranında iş kazası ve meslek hastalığı sigortası priminden faydalanabilecektir. Bu işlem de yine işveren tarafından, kurumca düzenlenen belgenin kuruma verilmesiyle sağlanacak, aksi takdirde işverene cezai işlem uygulanacaktır. Bu şekilde ev hizmetlerinde çalışanların sigortalılıkları tescil edilmiş olacaktır.

Torba yasaya göre, bir ayda 10 gün ve daha fazla süreyle çalışan ev işçileri işçi, ev işçisi çalıştıranlar işveren sayılmaktadır; 10 günden az çalışanlar ve çalıştıranlar içinse aynı durum geçerli değildir. İkinci tip çalışma ilişkisi içerisinde olanların iş kazası ya da meslek hastalığı sebebiyle sigorta kapsamından yararlanabilmeleri için, iş kazasının olduğu tarihten en az 10 gün önce iş akidlerinin tescil edilmiş olması ve sigortalılıklarının da halen devam ediyor olması gerekmektedir.

Görüldüğü üzere, Torba Yasa, halihazırda geçerli olan Borçlar Kanunu’nun 30 gün olarak belirttiği iş sürekliliği süresini 10 güne indirmektedir. Fakat 5510 sayılı Kanunu’nun geneline bakıldığında, herhangi bir personelin bir gün çalışsa dahi işçi sayılması, iş güvenliği ve sağlık sigortasından

yararlanabilmesi gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında ev işçileri için düzenlenen “özel” ek maddede, çalışma süresinin 10 gün olarak belirlenmesi keyfi gözükmemektedir. Torba yasanın çalışma sürelerinden bağımsız olarak ev işçilerinin kayıt altına alınmasını sağlayacağı için onları daha görünür kılacağı öngörülebilir. Torba Yasa'nın ev işinde yaşanan meslek hastalıkları ve iş kazalarına karşı da bir görünürlük ve farkındalık yaratacağı öngörülebilir. Fakat bu görünürlük, güvenceli ve sigortalı bir iş, diğer iş kollarıyla eşit ve aynı haklara sahip bir iş alanı anlamına gelmemektedir. Örneğin, ev işçisi çalıştıranların sigorta primlerinden kaçınmak için çalışanların günlerini 10 günden az olacak şekilde düzenlemeye başlayacakları öngörülebilir. Ev işçilerinin de on günden fazla çalışsalar dahi, işverenleri sigorta primlerini yatırmak istemediği zaman sigortalılık ya da işlerini kaybetmek arasında zorlu bir seçime itileceği tahmin edilebilir. Bu açıdan bakıldığında, Torba Yasa'nın ucuz ve kolay bir sigortalama alternatifi yaratmadığından ve keyfi bir süreklilik sınırlaması getirdiğinden ev işçilerinin yasal durumunda gerekli değişiklikleri yapmayacağı savunulabilir.

Sonuç yerine

Türkiye’de ev işçilerinin yasal durumu üç kavram üzerinden incelenebilir: Belirsizlik, İkililik ve Cinsiyetçilik. Ev işçileri, yasalarda diğer iş kollarından ayrı tutulmakta ve “istisna” olarak incelenmektedir. Ev işinin ücretli ya da ücretsiz yapılmasından bağımsız olarak “kadın işi” olarak görülmesi, toplumsal olarak değersizleştirilmesini beraberinde getirmekte ve ev işinin diğer işlerden farklı olduğu yönünde bir algıya yol açmaktadır. Ev işinin özel hanelerde yapılıyor olması, işçi ve işveren ilişkisinin diğer iş kollarına oranla kadınlar arasında ve sınıflar arası bir ilişkiye dayanması bu algıya yol açmaktadır.

Türkiye’de ev işinin istisnai durumuyla, erkek aile reisi anlayışının baskın olduğu bir sosyal devlet yapısı olması arasında güçlü bir bağ öngörülebilir. Türkiye’de ücretsiz ve ücretli ev işinin neredeyse hepsini kadınlar yapmaktadır. AKP rejiminin cinsiyetçi söylemi ve politikaları da bu erkek aile reisi anlayışını pekiştirmektedir. Ailenin kutsallığına ve her kadının en az üç çocuk doğurmasına ilişkin yapılan vurgu kadınlara sunulan erken emeklilik hakkı, evde bakım hizmetlerinden yararlanma hakkı gibi sosyal politikalara yansımaktadır. Dolayısıyla Türkiye’de kadınlar emek piyasasında işçi olarak değil, bakım rolleri üzerinden konumlandırılmaktadır.

Sonuç olarak, diğer işler gibi ücret karşılığı hizmete dayandığından, ev işi iş, ev işçileri de işçidir. Ev işçilerinin sosyal güvenlik haklarından diğer işçilerle eş bir şekilde yararlanması ve çalışma koşullarının güvence altına alınması gerekmektedir. Ücret denetimi, standardizasyonu, iş saatleriyle ilgili düzenleme ve en önemlisi olarak da iş güvenliği konularında gerekli düzenlemeler derhal yapılmalıdır. Bunun için ev işçilerinin düzensiz çalışma rutinleri dikkate alınmalı, sadece sürekli ve düzenli çalışan ev işçilerinin değil, tüm ev işçilerinin sosyal haklardan yararlanabilmesi sağlanmalıdır. Yasa tasarı sürecinde sahada aktif ev işçileri sendikalarının ve diğer kadın örgütlerinin görüşleri mutlak bir şekilde değerlendirilmeye alınmalıdır. Bu alanda atılması gereken ilk adımlardan biri, Türkiye’nin ILO C189 Ev İşçilerine İnsana Yakışır İş Sözleşmesi’ni imzalaması ve uygulamaya koymasıdır. Avrupa’da İtalya ve Almanya sözleşmenin uygulamaya nasıl konulacağı konusunda örnek alınabilir. Ev işçilerinin sosyal güvence kapsamına alınmasında işverenlerin diğer iş kollarından farklı olarak özel haneler olduğu ve yüksek sigorta ücretlerini ödeyemeyecekleri gözetilmelidir. Ev işçilerinin de yüksek prim bedellerini karşılayamayacağı dikkate alınmalıdır. Bu sebeple getirilen sigorta sisteminin hem işverenler hem de işçiler için bürokratik açıdan kolay ve maddi açıdan karşılanabilir olması şarttır. Ev işinin güvenceli bir iş olarak yasal statüye kavuşturulması insan hakları ve işçi hakları açısından çok önemli bir gerekliliktir.

Kaynakça

- Abu-Habib, Lina. "The Use and Abuse of Female Domestic Workers from Sri Lanka in Lebanon", *Gender & Development*, 1998, (6), 52-56.
- Akalin, Ayşe. "Hired as a Caregiver, Demanded as a Housewife Becoming a Migrant Domestic Worker in Turkey", *European Journal of Women's Studies*, 2007, (14), 209-225.
- Anderson, Bridget. "Servants and Slaves: Europe's Domestic Workers", *Race & Class*, 1997, (39), 37-49.
- Anderson, Bridget. "Doing the Dirty Work?: The Global Politics of Domestic Labour", Palgrave Macmillan, 2000.
- Anthias, Floya ve Gabriella, Lazaridis. "Gender and Migration in Southern Europe: Women on the Move", Berg, Oxford, 2000.
- Bonoli, Giuliano: "The Politics of the New Social Policies: Providing Coverage against New Social Risks in Mature Welfare States", *Policy & Politics*, 2005, (33), 431-449.
- Bora, Aksu. "Kadınların sınıfı", İletişim yayınları, İstanbul, 2005.
- Daly, Mary. "The Gender Division of Welfare: The Impact of the British and German Welfare States", Cambridge University Press, Cambridge. 2000.
- Demirdizen, Derya. "Türkiye'de Ev Hizmetlerinde Çalışan Göçmen Kadınlar: Yeni Düzenlemelerle Yarı Köle Emegine Doğru Mu?", *Çalışma ve Toplum*, 2013, (38).
- Dudden, Faye E. "Serving Women: Household Service in Nineteenth-Century America", Wesleyan University Press Middletown, CT, 1983.
- Ehrenreich, Barbara ve Arlie Russell Hochschild. "Global Woman: Nannies, Maids, and Sex Workers in the New Economy", Macmillan, 2003.
- Erdem, Ziya ve Levent Şahin. "Ülkemizde Ev Hizmetlerinde İstihdam Edilen Yabancı Uyruklu İşgücünün Çalışma Koşulları: İstanbul İli Üzerine Bir Alan Çalışması", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 2010, 281-325.
- Erdoğan Seyhan ve Gülay Toksöz. "Türkiye'de Ev İşçileri", *ILO Raporu*. 2013.
- Esping-Andersen, Gosta. "The Three Worlds of Welfare Capitalism", Polity, Cambridge, 1990.
- Fauve, Antoinette. "Domestic Service and the Formation of European Identity: Understanding the Globalization of Domestic Work, 16th-21st Centuries", Peter Lang, 2004.
- Fidan, Fatma ve M. Çağlar Özdemir. "Ev Hizmetlerinde Çalışan Kadınlar ya da Evlerin Kadınları", *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 2011, (2), 79-89.
- ILO. "Decent Work for Domestic Workers", *International Labour Conference, 99th Session*, Geneva, 2009.
- ILO. "Report of the Committee on Domestic Workers, Provisional Record No. 12", *International Labour Conference, 99th Session*, Geneva, 2010.
- ILO. "Measuring the Economic and Social Value of Domestic Work", *Policy Brief No 3 Conditions of Work*, Geneva, 2011.
- Jureidini, Ray ve Nayla Moukarbel. "Female Sri Lankan Domestic Workers in Lebanon: A Case of 'Contract Slavery'?", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 2004, (30), 581-607.
- Kalaycıoğlu, Sibel ve Helga Rittersberger- Tılıç. "Evlerimizdeki Gündelikçi Kadınlar", Su Yayınları, İstanbul, 2001.
- Kalaycıoğlu, Sibel ve Helga Rittersberger- Tılıç. "Çocuk ve Yaşlı Bakıcıları: Enformel Sektörde Kadınlar", *Türkiye'de Refah Devleti ve Kadın*, (der.) Saniye Dedeoğlu ve Adem Y. Elveren, İletişim, İstanbul, 2012.
- Karaca, Gökçek N. ve Fatma Kocabaş. "Ev Hizmetlerinde Çalışanların Karşılaştıkları Sorunların

- Türkiye Açısından Değerlendirilmesi, 2009, 161-176.
- Kaşka, Selmin. "The New International Migration and Migrant Women in Turkey: The Case of Moldovan Domestic Workers", *Land of diverse migrations: Challenges of emigration and immigration in Turkey*, (der.) Ahmet İçduygu ve Kemal Kirişçi, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009.
- Kerber Linda K. "Separate Spheres, Female Worlds, Woman's Place: The Rhetoric of Women's History", *The Journal of American History*, 1988, 9-39.
- Kümbetoğlu, F. Belkıs. "Enformelleşme Süreçlerinde Genç Göçmen Kadınlar ve Dayanışma Ağları", *Folklor/Edebiyat*, 2005, (11), 5-25.
- Lewis, Jane. "Gender and Welfare State Change", *European Societies*, 2002, (4), 331-357.
- Meldrum, Tim. "Domestic Service and Gender, 1660-1750: Life and Work in the London Household", Addison-Wesley Longman Ltd, 2000.
- Orloff, Ann. "Gender in the Welfare State", *Annual Review of Sociology*, 1996, 51-78.
- Özbay, Ferhunde. "Türkiye'de Ev Emeginin Dönüşümü: On Dokuzuncu Yüzyıldaki Osmanlı Ev Kölelerinden Günümüzde Kaçak Göçmen İşçilere", *Geçmişten Günümüze Türkiye'de Kadın Emegi*, (der.) Ahmet Makal ve Gülay Toksöz, Ankara Üniversitesi Yayınevi, Ankara, 2012.
- Özyeğin, Gül. "Untidy Gender: Domestic Work in Turkey", Temple University Press, Philadelphia, 2001.
- Schwenken, Helen. "'Domestic Slavery' versus 'Worker Rights': Political Mobilizations of Migrant Domestic Workers in the European Union", Centre for Comparative Immigration Studies, University of California Press, San Diego, 2005.
- Suğur, Nadir, Serap Suğur ve Temmuz Gönc-Şavran. "Türkiye'de Orta Sınıfın Mazbut Hizmetkarları: Kapıcılar, Gündelikçiler ve Çocuk Bakıcıları", *SBF Dergisi*, 2008, (63), 161-183.
- Ünlütürk Ulutaş, Çağla. "Evin İçi İşyeri: Ev Hizmetleri, Ücretli Emek ve Göçmen Kadın Emegi", *Kapitalizm, Ataerkillik ve Kadın Emegi: Türkiye Örneği*, (der.) Saniye Dedeoğlu ve Melda Yaman-Öztürk, SAV Yayınları, İstanbul, 2009.
- Yeoh, Branda S.A. ve Shirlena Huang. "Foreign Domestic Workers and Home-Based Care for Elders in Singapore", *Journal of Aging & Social Policy*, 2009, (22), 69-88.
- Zarembka, Joy M. "America's Dirty Work: Migrant Maids and Modern-Day Slavery", *Global Woman: Nannies, Maids, and Sex Workers in the New Economy*, 2003, 142-153.